

Założenia do projektu ustawy o zmianie ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw

1. Uwagi wstępne

Rzeczpospolita Polska chroni małżeństwo, rodzinę, macierzyństwo i rodzicielstwo, także poprzez prowadzoną politykę społeczną i gospodarczą. Dla właściwej realizacji zasad wyrażonych w art. 18 i 71 Konstytucji RP konieczne jest uzupełnienie wyżej wymienionych działań o reformę wymiaru sprawiedliwości, której efektem będzie zagwarantowanie sądowej ochrony praw rodzin. Aby osiągnąć postawiony cel należy odejść od systemu, w którym ochrona rodziny jest zadaniem organów administracji, na rzecz wzmocnienia sądowej ochrony rodziny.

System sądowej ochrony praw rodzin zapewnia wyższy standard gwarancji proceduralnych oraz niweluje ryzyko arbitralnych decyzji organów administracji. Ponadto chroni rodziny przed nadużyciem władz państwowych. Dzięki temu projektowana reforma zagwarantuje ochronę zasady autonomii rodziny, zaś wszelkie konieczne środki ingerencji w funkcjonowanie rodzin, będą mogły zostać zastosowane jedynie przez sąd rodzinny zgodnie z zasadą proporcjonalności oraz z poszanowaniem praw dziecka i rodziców.

2. Projektowane zmiany w prawie

2.1. Zmiany w strukturze sądownictwa i kognicji sądów

Aby osiągnąć wyżej opisane cele należy wprowadzić obowiązek tworzenia wydziałów rodzinnych i nieletnich w każdym Sądzie Rejonowym oraz każdym Sądzie Okręgowym, a także przekazać wszystkie sprawy z zakresu prawa rodzinnego i nieletnich Sądom Rejonowym. Realizacja tych postulatów będzie wymagała nowelizacji Ustawy z dnia 27 lipca 2011 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2019 r., poz. 52, t.j.) oraz Ustawy z dnia 17 listopada 164 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r., poz. 1460 t.j.). Wydziały rodzinne i nieletnich Sądów Rejonowych byłyby właściwe we wszystkich sprawach rodzinnych, w tym w sprawach rozwodów, zaś odpowiednie wydziały Sądów Okręgowych stanowiłyby sąd II instancji. Pełna jurysdykcja sądów rodzinnych (wydziałów rodzinnych i nieletnich Sądów Rejonowych) w sprawach rodzinnych oznacza, że będą one miały wyłączną kompetencję do orzekania w szczególności o:

- 1) usunięciu dziecka z opieki rodzicielskiej
- 2) umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej wraz ze wskazaniem konkretnej rodziny,
- 3) opiece zastępczej i jej formie wraz ze wskazaniem jej miejsca,
- 4) rozwodzie i separacji,

2.2. Obowiązek regularnego podnoszenia poziomu specjalistycznej wiedzy

Sąd rodzinny powinien funkcjonować jako sąd wyspecjalizowany. Wymaga to od sędziów sądu rodzinnego stałego podnoszenia kwalifikacji. Sądzenie w sprawach rodzinnych i nieletnich posiada odmienną specyfikę, stąd konieczne jest posiadanie kompetencji do właściwej oceny specyficznych i skomplikowanych środków dowodowych czy opinii biegłych. W związku z tym obok obecnego w art. 82a Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych ogólnego obowiązku stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych wprowadzić należy wymóg regularnego uczestnictwa w szkoleniach rozwojowych o specjalistycznej tematyce, relewantnej dla wykonywania zawodu sędziego rodzinnego. Obowiązek organizacji takich szkoleń powinien spoczywać na Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, który winien być nań nałożony poprzez zmianę Ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Dz. U. z 2019 r., poz. 1042 t.j.). Szkolenia dedykowane przede wszystkim sędziom sądów rodzinnych powinny obejmować swym zakresem tematycznym w szczególności kompetencje miękkie z uwzględnieniem pracy z dziećmi, metodologię pracy sędziego w sprawach rodzinnych i nieletnich, psychologię edukacyjną, psychiatrię, pedagogikę, system opieki społecznej i opieki zastępczej.

2.3. Usprawnienie współpracy sądów z kuratorami oraz ekspertami sądowymi

Elementem uzupełniającym funkcjonowanie sądów rodzinnych jako sądów wyspecjalizowanych, które w należyty sposób wypełniają swą funkcję, jest regularna współpraca sędziów rodzinnych z kuratorami i ekspertami sądowymi. Optymalizacja tej współpracy oraz nadanie jej regularnego charakteru wymaga zmian w Ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2018 r., poz. 1014 t.j.). Doprecyzowania wymagają obowiązki i uprawnienia kuratorów sądowych, szczególnie w zakresie egzekucji wyroków sądowych. Konieczna wydaje się także zmiana przepisów regulujących tworzenie i funkcjonowanie Opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów, która powinna zagwarantować diagnostyczne wsparcie dla sędziego rodzinnego w każdej toczącej się sprawie.

Realizacja tego postulatu wymagać będzie zmiany zakresu zadań zespołu oraz jego obszaru właściwości, który powinien obejmować obszar właściwości Sądu Rejonowego, co byłoby spójne także z postulowaną zmianą strukturalną w sądach oraz zmianą ich kognicji. Zmiany powinny zostać wprowadzone poprzez nowelizację Ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów (Dz. U. z 2018 r., poz. 708 t.j.).